כיצד

כיצד העדים נעשים זוממין? מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו אלא לוקה ארבעים. מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לגלות אין אומרים יגלה זה תחתיו אלא לוקה ארבעים: **גמ'** הא, כיצד אין העדים נעשים זוממין מיבעי ליה ועוד מדקתני לקמן אבל *) אמרו להם היאך אתם מעידין שהרי באותו היום אתם הייתם עמנו במקום פלוני הרי אלו זוממין (מכלל דאלו אין זוממין) תנא התם קאי *כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה חוץ מזוממי בת כהן ובועלה שאין מקדימין לאותה מיתה אלא למיתה אחרת, ויש עדים זוממין אחרים שאין עושין בהן דין הזמה כל עיקר אלא מלקות ארבעים, כיצד: מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו אלא לוקה את הארבעים: מנהני מילי? אמר רבי יהושע בן לוי (*אמר ר"ש בן לקיש) דאמר קרא (דברים יט) ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו, וליפסלוהו לדידיה ולא ליפסלו לזרעיה? בעינן כאשר זמם לעשות וליכא. בר פדא אומר ק"ו: ומה המחלל אינו מתחלל, הבא לחלל ולא חילל אינו דין שלא יתחלל, מתקיף לה רבינא אם כן בטלת תורת עדים זוממין: ומה

*) [לקמן ה.]

כיצד העדים נעשין זוממין כו' · בגמרא מפרש מאי קאמר: **את איש פלוני** · כהן: **שהוא בן גרושה** · בפניו נתגרשה אמו *קודם שנולד והרי הוא חלל ופסול: **אין אומרים** · אם הוזמו והן כהנים יעשה זה בן גרושה וחלוצה לקיים בו כאשר זמם אלא סופג את הארבעים ובגמרא מפרש טעמא: **שחייב גלות** · שהרג את הנפש בשוגג: **גמ'** ה"ג הא כיצד אין העדים נעשין זוממין מיבעי ליה ועוד דקתני לקמן (דף ה.) אבל אמרו להם כו': **כיצד אין העדים נעשין זוממין מיבעי ליה** · דהא לא מקיימת בהו כאשר זמם: **ועוד** · מאי קא בעי תנא כיצד נעשין זוממין הא קתני לה לקמן כיצד דין זוממין דקתני במתני' אבל אמרו להם המזימים היאך אתם מעידים עדות זו והלא הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני כו': **התם קאי** · מסנהדרין סליק דתנן בשילהי אלו הן הנחנקין דהוא סיומא דסנהדרין דיש זוממין שנענשו במקצת מדין הזמה כדקתני כל הזוממין מקדימים לאותה מיתה כלומר אין להם לנפות מיתה אחרת אלא מסכימין לאותה מיתה שנגמר בה דינו של נדון: **חוץ מזוממי בת כהן** · נשואה שאע"פ שנגמר דינה לשריפה על פיהם הם בחנק כדילפינן התם (דף נ:) היא בשריפה ואין בועלה בשריפה אלא בחנק כשאר אשת איש והזוממין מסכימין למיתה שחייבו את הבועל דכתיב כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו (שם) וקאמר הכא עוד יש זוממין אחרים שאין מקיימין בהן דין הזמה כלל אלא מלקות ועלה מפרש כיצד אותן העדים שאין מקיימין בהן דין הזמה נעשין זוממין מעידים אנו כו': **ולא לזרעו** · ואם תעשהו חלל והוא כהן פסלת את זרעו לעולם: **בעינן כאשר זמם** · והוא זמם לפסול את הנדון ואת זרעו: **שמחלל אינו מתחלל** · כהן הנושא את הגרושה שמחלל את זרעו אין הוא עצמו מתחלל מן הכהונה: **הבא לחלל ולא חילל** · עד זומם שרצה לחלל ולא חיללו אינו דין כו': **אם כן** · אם באת לדרוש ק"ו זה בעדים זוממים בטלת תורת הזוממים: ומה

מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרים כו' · תימה כיון דאם הוזמו אין נעשין בן גרושה וחלוצה א"כ גם בשלא יוזמו איך יעשה על פיהם בן גרושה (א) דהכי הוא האמת ומאי הא הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה ואין זה עדות °וי"ל כיון דלוקין הוי כאשר זמם והוי שפיר אתה יכול להזימה וקשה דא"כ מאי קאמר פרק היו בודקין (סנהדרין דף מא·) גבי עדי נערה המאורסה דאיהי לא מיקטלא דכיון דאינהו לא מיקטלי משום שיכולין לומר לאסרה על בעלה באנו והויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה ומאי קאמר והא מ"מ לוקין וי"ל דהתם כיון שבאין לחייבה מיתה וזממו להרוג את הנפש לא מקיים כאשר זמם במלקות דהא בהדיא כתיב נפש בנפש גבי הזמה דעדות נפשות ולא חשיב יכול להזימה במלקות אבל הכא שלא כוון אלא לשווייה בן גרושה ובן חלוצה דליכא כי אם לאו בעלמא כיון שלקו חשיב שפיר עדות שאתה יכול להזימה °ועי"ל דגבי עדות דבן גרושה וחלוצה לא חיישינן כלל באתה יכול להזימה דמהיכא נפקא לן דבעינן עדות שאתה יכול להזימה מכאשר זמם והא מוכח בגמרא דכאשר זמם לא נכתב לגבי עדות דבן גרושה (ב) ולא קאי כלל עליה בשום צד שבעולם אבל התם גבי נערה המאורסה ודאי כאשר זמם קאי נמי עליהן דאם התרו בה מיקטלי אינהו בשהוזמו ואילו איהי בלא הוזמו (והתם מיירי בלא התרו וכיון דכאשר זמם קאי עלייהו) לכך בעינן אתה יכול להזימה ויש לדקדק אמאי לא נקט מעידין אנו באיש פלוני שהוא ממזר כו' דזה הוה שייך בין בישראל בין בכהנים ובן גרושה לא פסיל אלא בכהנים ויש ליישב דנקטיה משום דקאי אזוממי בת כהן כדאיתא בגמרא ולכך נקט מידי דשייך בכהונה: **מעידין** אנו באיש פלוני שחייב גלות · וא"ת היאך הם יכולים לחייבו גלות בעדותן והא יכול לומר מזיד הייתי כדאמר גבי אכלת חלב בפ"ק דבבא מציעא (דף ג:) וי"ל דמיירי כשראוהו בו רגלים לדבר שנשמט הברזל מקתו והיכא למימר דלא נתכוין אבל קשה מהא דתנן פרק אלו הן הגולין (לקמן דף ט:) דשונא איהו גולה לאו כי האי גוונא דומיא דאוהב גולה ואמאי איהו גולה כיון דלאו דהוי רגלים לדבר וי"ל דשאני שונא דיש לנו לומר טפי דבשנאה הכהו ועוד י"ל דמיירי שפיר דליכא רגלים לדבר והשתא ניחא משונא ומ"מ אוהב גולה כגון דשתיק כשאמרו לו העדים בודאי אי הוה אמר לא הרגתיו יכול לתרץ ולומר לא הרגתיו שוגג אלא מזיד כמו *בלא אכלתי חלב אבל כיון דשתק כהודאה דמיא: **כל** הזוממין מקדימין לאותה מיתה · פי' הקונטרס שאין להם נס והמלטה וקשה דמאי קמ"ל פשיטא ובכתובות* פירש שרוצה לומר מקדימין שלא יענו הדין וגם זה קשה דמאי קמ"ל פשיטא לכך פירש ר"י מקדימין הכי פירושו ודאי אתה צריך להמיתן במיתה (ג) שהמיתו אבל ודאי אם אינו יכול אפ"ה נמיתם בכל מיתה שתוכל כדתניא *הכה תכה (ב"מ דף לא:) וקשה דאמרינן פרק נגמר הדין (סנהדרין דף מה:) דרוצח וגואל הדם הוו ב' כתובין הבאין כאחד וכן קשה דבתוספתא (פ"ב דסנהדרין) תניא *) אבל הזוממין שאין אתה יכול להמיתן במיתה הכתובה בהן אתה ממיתם בכל מיתה ודריש ליה מן קרא דובערת הרע מקרבך ואמאי (ד) הוי רוצח וגואל הדם ב' כתובין הבאים כאחד ותירץ ה"ר יוסף דרוצח וגואל הדם הוו ב' כתובים הבאין כאחד לענין שלא נלמוד שאר מומתין מהם להמיתם אף במיתה שאינה מד' מיתות ב"ד אבל *מד' מיתות ב"ד פשיטא נמיתם ככל חייבי מיתות: **זוממי** בת כהן ובועלה שאין מקדימין לאותה מיתה אלא למיתה אחרת · בועלה דדרשינן היא ולא בועלה וזוממי בת כהן דכתיב לאחיו (ה) דדרשינן לאחיו ולא לאחותו וא"ת למה לי דרשא דלאחיו ולא לאחותו תיפוק ליה מהיא דנפקא לן דדרשינן (סנהדרין נא.) את אביה היא מחללת היא ולא בועלה היא ולא זוממיה וי"ל האיל וזוממיה באו לחייבה שריפה לא יבא לאוקומי מיעוטא דהיא אלא בבועלה ולא ממעטינן זוממין (אלא מן (ו) אחיו) אבל כיון דכתיב אחיו דרשינן נמי מהיא למעוטי זוממיה אבל קשה כיון דכתיב אחיו אמאי איצטריך למעוטי זוממין מהיא וי"ל דאי מאחיו הוה אמינא דה"מ כשהבועל היה נדון קרינן ביה לאחיו אבל אם לא היה נדון על פי עדותן כגון שהיה קטן בן ט' שנים ויום אחד או שלא הכירו הבועל לא קרינן ביה לאחיו קמ"ל היא ולא (ז) זוממין למעוטי זוממין בכל ענין ומתחלה היה ר"י מסופק בהאי מילתא ושוב פשטה מפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מו.) דקאמר מיתה אחת מעין שתי מיתות כגון בת כהן ובועלה או בת כהן וזוממי (ח) זוממין והשתא למה ליה זוממי זוממין תיפוק ליה דאיכא שתי מיתות בלא זוממי זוממין משום הבועל שהוא בחנק אלא שמע מינה דאיירי כגון דליכא דין מיתה בבועלה כגון שהוא קטן כדפירשתי ואפ"ה קאמרי זוממי זוממין בחנק אלמא דהוה זוממין בחנק אע"פ דליכא דין מיתה בבועל: **ועוד** מדקתני לקמן · *פיר' הקונטרס דמאי בעי כיצד וכו' הא קתני (ט) לקמן וכו' ועוד יש לפרש ועוד כלומר ואם תמצא לומר דלשון הזמה הוא זה אינו דעל כרחך דין הזמה קאמר כדקתני ולאלומי קושיא קמייתא: **בעינן** כאשר זמם וליכא · קשיא היכא שמעידין שהוא מגרי שני דאינן באין לפסול זרעו כי אם לפסלו א"כ נפסול °וי"ל דמ"מ אשתו נפסלת דפסלה בביאתו וכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לאשתו: ומה

*) נ"ל כל חייבי מיתות שאי אתה יכול כו' ועיין רש"א

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"כ מהל' עדות הלכה ח סמג עשין קי טוש"ע ח"מ סי' לח :
ב ב מיי' שם פי"ח הל' א סמג שם :
ג ג מיי' שם פ"כ הל' י סמג שם :

רבינו חננאל

כיצד העדים נעשין זוממין מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה כו'. ואקשינן [הא כיצד וכו'] היאך אתם מעידים ביום פלוני שהרג פלוני את פלוני במקום פלוני ואתם הייתם עמנו במקום פלוני הרי אלו זוממין . ופרקינן תנא התם קאי כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה חוץ מזוממי בת כהן ובועלה . ויש עדים אחרים שאין בהם הזמה כל עיקר אלא מלקות בעלמא כיצד מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה כו' אין אומרים יעשה זה בן גרושה כו', שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו וליפסליה לית לדידיה לחודיה . בעינן כאשר זמם וליכא . כלומר הוא לא בא אלא לפסול לו ולזרעו ואם באת לפוסלו לו לבדו הנה לא נעשה כאשר זמם לעשות . בר פדא אמר ק"ו המחלל אינו מתחלל פי' כהן גדול א) שבא על אלמנה וחיללה הוא אינו מתחלל העד שבא לחלל והעיד עליו שהוא בן גרושה ונתכוין לחללו ולא חיללו אינו דין שלא יתחלל . ופתקיף רבינא אי הכי בטלת תורת עדים זוממין דאיכא למימר לדבריך

א) ע' רש"י ורבינו נקט לה בכ"ג דכתיב להדיא בקרא וע' קדושין עו ב' סוטה כג ב'.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מעידין וכו' בן גרושה ותלולה דהכי : (ב) בא"ד גרושה ותלולה ולא : (ג) ד"ה כל כו' במיתה שרצו להמית אותו אבל אם ודאי שאין יכולים להמיתן כאותה מיתה אפ"ה נמיתם: (ד) בא"ד ואמאי הא הוי : (ה) ד"ה זוממי כו' לאחיו ודרשינן לאחיו : (ו) בא"ד מן לאחיו אבל כיון דכתיב לאחיו וכו' אבל קשה כיון דכתיב לאחיו וכו' וי"ל דאי מלאחיו הוה: (ז) בא"ד ולא זוממים למעוטי : (ח) בא"ד וזוממי זוממים והשתא למה ליה זוממי זוממים וכו' זוממי זוממים בחנק : (ט) ד"ה ועוד וכו' קתני : לקמן :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מעידין כו'. וי"ל כיון דלוקין. עי' שיטה מקובצת ב"ק דף עה ע"א ד"ה עדות שאתה יכול להזימה : **בא"ד** ועי"ל דגבי עדות דב"ג. קשה לי בזה מסוגיא דכתובות דף לג ע"א רע"א עדים זוממין ממונא משלם מלקי לא לקי משום דלאו בני התראה נינהו . משמע דאי בני התראה ראוי לומר יותר דמלקי לקי והא אם יהיה הדין דממונא לא משלם בטלה כל העדות דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה דבזה אין דומה לב"ג דהא קרא דהזמה קאי על הממון דהא משכחת בלא אתרו . וא"כ אדרבה אם נ"ל התראה אפשר לומר יותר דמלקי לקי ולא יהיה בממון כלל דין הזמה ולא קאי עלה ועשיתם כאשר זמם . עכ"פ אם נריכין התראה א"כ משכחת בממון כאשר זמם בלא אתרו . וכשאתרו אם לא ישלמו ממון יהיה בכלל עדות שאי אתה יכול להזימה : ד"ה בעינן כו' וי"ל דמ"מ אשתו נפסלת . לכאורה עדיין קשה לר"י ביבמות דף כח דמגרי שני אינו פוסל את אשתו :

מסורת הש"ס

[גי' תוי"ט]

תורה אור

גירסת מהר"ם דקתני

סנהדרין פט. ע"ש

[ליתא בילקוט]

[כריתות יב.]

[דף מה. ע"ש]

רש"ל מת יומת כו' [עיין רש"א]

כל' מיתות ב"ד פשיטא דנמיתם בכל חייבי מיתות מהר"ם

רש"ל מ"ז

רש"ל הוא כפירוש הקונט'

ג' דוגמאות בדיני בעדים זוממים
1- כאשר זמם
2- זוממי בת כהן-נידונים בדין הבועל
3- מלקות ארבעים
א) בן גרושה
ב) גלות

נושא
המא' מאמרת
ב' מקרים שבהם
אין עושים דין
הזמה של
"כאשר זמם"
אלא לוקין
ארבעים
מבנה
"אין אומרים"
נושא
הסבר למשנתנו
שפותחת בשאלה
כיצד העדים
נעשים זוממים
אבל בפועל אינה
מביאה תשובה
לשאלה זו

נושא/מבנה
ב' תשובות
לשאלה: מנין של
דין עדים זוממים
(כהנים) בן גרושה
כחללים